12.

HOLSTED BRØRUP VEJEN
-egnens museumsforening

museums avisen

Nr. 1 April 1985 6. årg.

INDHOLD:

Fra besættelsestiden
Aksel Jensen

Trældiget
Steen Hvass

Kirke- og skolestier
i Lindknud sogn
Hans Jørgen L.Larsen

Om egnsspil
Hans Jørgen L.Larsen og
Niels Stokholm Nielsen

Arbejdsgrupperne

Arrangementer

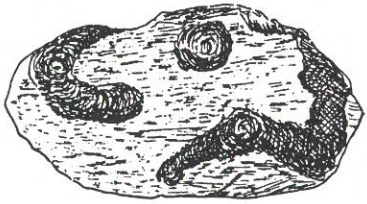

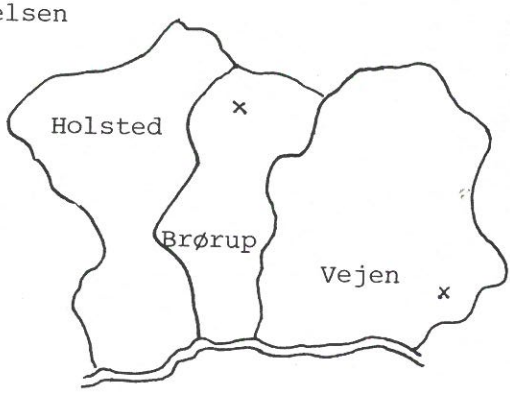

DE LOKALHISTORISKE ARKIVER

LOKALHISTORISK ARKIV FOR HOLSTED KOMMUNE

Holsted Byskole, Vestergade 17, 6670 Holsted.
Åbningstid: onsdage 15-18 eller efter aftale.
Tlf. 39 20 10. Leder: Chr. Carstensen.

! Befrielsesfest lørdag den 4. maj kl. 14.30 i Holsted-Hallen.
Fra medio april og en måned frem arrangerer arkivet udstilling på Holsted Bibliotek om besættelsestiden.

Formaliseret samarbejde med AASTRUP SOGNEARKIV, der ledes af Olga Pedersen, Boldingvej 16, 6752 Glejbjerg. Tlf. 19 82 80.

HISTORISK ARKIV FOR BRØRUP OG OMEGN

Brørup Bibliotek, Stadionvej 4, 6650 Brørup.
Åbningstid: torsdage 15-17 eller efter aftale.
Tlf. 38 18 78.
Leder: Holger Nielsen. Tlf. 38 22 15.

! Udstilling om besættelsen i biliotekets sal fra 3. - 5. maj.

LOKALHISTORISK ARKIV FOR VEJEN KOMMUNE
STUDIECENTER FOR LOKALHISTORIE OG SLÆGTSFORSKNING

Østergade 2, 6600 Vejen. Tlf. 36 35 99.
Åbningstider: mandag-torsdag kl. 9-16
onsdag tillige til 17.30.

Skiftende udstillinger med fotos o.a.
! Fra omkring 1. maj vil der være en udstilling i anledning af 40-året for Danmarks befrielse.

SPREDTE TRÆK FRA BESÆTTELSESTIDEN

Friskolelærer Aksel Jensen, Herning, der stammer fra Lausbølgård, Askov Mark, fortæller om sit møde med russiske krigsfanger i krigens sidste år.

Det er nu et stadig svindende mindretal som husker krigsårene 40-45, og ikke to mennesker husker det samme, så alle kan supplere hinanden. Til billedet af denne tid hører erindringen om soldater i grønne uniformer, mørklægning, rationering, sortbørshandel, rygter om alverdens ting, illegale blade, daglig aflytning af BBC, ængstelse for krigens gang osv.

Til disse træk kunne nogle mennesker i det vestlige Jylland tilføje erindringen om folk fra de fjerneste egne af Sovjetunionen, der dukkede op her i de sidste krigsår og som tyskerne satte til at grave pansergrave, gå vagt på afsides steder ved kysten osv. Det var krigsfanger fra østfronten, hvor tyskerne i 1941 og 42 havde tvunget umådelige sovjetiske styrker til overgivelse, så ca. 5 millioner sovjetiske soldater kom i fangelejre, hvor en stor del af dem omkom af sult, kulde og sygdom. Mange af dem blev slavearbejdere i fabrikker, landbrug osv. og andre reddede livet ved at iføre sig gamle forslidte tyske uniformer som en slags "arbejdssoldater" under tysk kommando. Enhver kunne se, at de var fanger, de var ubevæbnede, fik ingen løn, talte ikke tysk og lagde ikke skjul på, at de hadede og frygtede tyskerne. I november 1943 kom der fem "østbataljoner", ca. 6000 mand, til Danmark. General von Hanneken protesterede forgæves, han vidste godt, at de ikke ville røre en finger for Tyskland, hvis den ventede invasion kom på Jyllands vestkyst.

De første russere, jeg mødte lå i en lejr på Harbjerg ved Brørup.

En kæmpestor godmodig russer fortalte med tårer i øjnene om den grusomme behandling fangerne fik i de tyske lejre, hvor de levede under åben himmel og døde i tusindvis. Det var første gang jeg hørte om fangelejre. Den samme mand havde den største fornøjelse af at forsøge at køre på en cykel, hvad der lykkedes med møje og besvær. I denne lejr var også mongoler, som forstod meget lidt russisk. Jeg fik en af dem til at tælle til ti på mongolsk, og russerne morede sig hjerteligt over det.

I august 1944 kom der to ukrainske bataljoner, et par tusinde mand, hvoraf nogle blev indkvarteret langs vestkysten og andre i det sydlige Jylland for at bygge og bemande en forsvarslinje fra Vesterhavet til Lillebælt, en pansergrav hvor en eventuel allieret invasionsstyrke skulle standses hvis den trængte ind i Jylland fra Vestkysten. Denne pansergrav gik syd for Kongeåen (gennem København) og var så vidt jeg husker en 3 - 4 meter dyb og lige så bred, de skrå sider blev stivet af med granstammer. For russerne gjaldt det bare om at få tiden til at gå, en af dem sagde at han gravede en kubikcentimeter om dagen, og at de knækkede så mange spader de kunne. De var indkvarteret i forsamlingshuse og gymnastiksale i Maltbæk, Malt, Skodborg osv., hvor de lå stuvet sammen som sild i en tønde. De tyske befalingsmænd kunne ikke forhindre dem i at få kontakt med folk på egnen. Jeg husker dem som venlige og taknemlige gæster, der gerne fortalte om deres hjemland og familie. De fem jeg husker bedst var Andrei, Vassili, Michael, Nikolai og Pjotr, de kom jævnligt hos Svend Andersen (Maltbæk) og i mit hjem, Lausbølgård. Michael var meteorolog, et fint og kultiveret menneske, som længtes efter det blomstrende Ukraine. Vassili var lærer og kunne citere lange passager af det russiske nationale digt "Eugen Onegin", som han holdt meget af. De to havde været løjtnanter og var bekymrede for, hvad der ventede dem efter freden. Andrei var en livlig og munter mariner fra Altai i Sibirien. Under et flugtforsøg fra en lejr i Estland havde han fået alle de prygl, der kunne ligge på ham. I et brev til mig fortalte han at hans kammerat Nikolai var blevet kommanderet ud alene. Hans tøj kom tilbage, så vidste de andre, hvad der var sket.

Pjotr Zadneprjany kom engang og hjalp med at køre hø ind. Da jeg gik forbi ham, standsede han et øjeblik og sagde "Det er svært at leve", lidt efter tilføjede han "jeg havde et barn - men barnet og min kone blev dræbt ved et luftangreb". Så gik han videre. Nogle uger senere mødte jeg ham et sted i Sønderjylland. Han bad mig hente en flaske sprit, jeg anede ikke hvad han ville med det, men det gik så op for mig at han drak af sorg.

En af ukrainerne sagde, at han undrede sig over at vi ingen helgenbilleder havde på væggene, det var han jo vant til hjemmefra. Det undrede ham også, at gårdene lå så spredt, hjemme lå de samlede i landsbyer. Hans største ønske var at flygte.

Jeg husker disse russere som venlige og godmodige mennesker der holdt af at fortælle og synge. Deres smukke sange har nok hjulpet dem til at bære elendigheden og uvisheden. Da krigen sluttede blev de alle samlet i en stor lejr ved Blåvandshuk og nogle måneder senere sendt til Sovjet. Nogle ville gerne være blevet i Danmark, men fik altså ikke lov til det. Michael og Vassili blev i lang tid hos Kristian Iversen, Jelshøj, hvor de havde det godt, indtil de fik ordre til at rejse til Blåvandshuk.

To russere, jeg senere har mødt, har uafhængigt af hinanden fortalt at alle forhenværende krigsfanger kom i slavelejre langt østpå. Solchennitzin skriver i "Øhavet Gulag", at de i almindelighed fik en dom på 10 år, idet det i Stalins tid ansås for en forbrydelse at have været i fangenskab.

Aksel Jensen,
Sneppevej 26,
Herning.

(07) 12 46 48

TRÆLDIGET

I grænseområdet mellem Vejle og Ribe amter findes der vest for Kolding ifølge ældre optegnelser et forsvarsdige, der kaldes Trældiget. Mod syd skulle diget følge den nuværende amtsgrænse, der samtidig danner sogneskellet mellem Skanderup sogn i Vejle amt og Andst sogn i Ribe amt, fortsættende mod nord ved Gejsing ind i Ribe amt, videre tilbage i Vejle amt ved Jordrup og måske mod nord helt op til Egtved skov. Trældiget løber direkte nord-syd med en samlet udstrækning på mindst 12 km.

Nogle forfattere har troet på eksistensen af dette dige og opfattet det som et imponerende forsvarsværk, der adskilte tidligere tiders folkestammer henholdsvis øst og vest for Trældiget. Andre forfattere har overhovedet ikke troet på Trældiget som et voldanlæg og har opfattet det som rester af markskel, gamle vejstumper eller slet ingenting.

Først i 1981 fik Trældiget fornyet aktualitet. Der skulle nedlægges naturgasrør på strækningen fra Store Andst til Lunderskov, og ca. 400 m nord for landevejen Kolding-Ribe skar rørledningen det formodede Trældige netop i det tidligere omdiskuterede sogneskel mellem Andst og Skanderup sogne. I oktober måned 1981 foretog Vejle Kulturhistoriske Museum en arkæologisk undersøgelse af det parti af diget, der ville blive berørt af anlægsarbejdet. - Trældiget blev ved arkæologisk udgravning dokumenteret med sikkerhed som et forhistorisk forsvarsværk, en vold med tilhørende voldgrav og palisade. Fig. 1.

Det eksisterende markdige går på dette sted nærmest NNØ-SSV. Under diget fandtes i vestsiden en V- til U-formet voldgrav, der var ca. 2,5 m bred foroven og ca. 1 m dyb fra undergrundens overflade. 5 m øst for voldgravens midte fandtes parallelt med voldgraven en fundamentsgrøft til et palisadehegn. Det nuværende dige og voldgraven har ikke eksisteret på samme tid. I tværsnit gennem anlægget er det muligt ganske gradvis at følge, hvordan voldgraven efterhånden er fyldt, og det eksisterende dige langt senere opført.

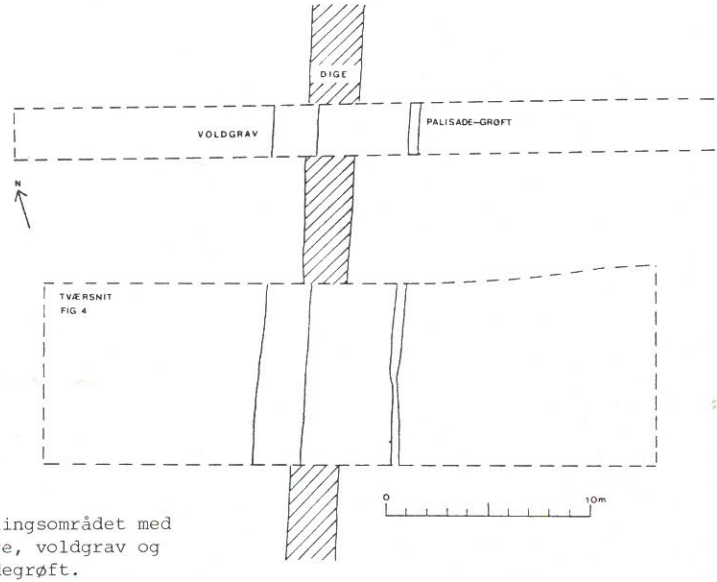

Fig.1.: Udgravningsområdet med markdige, voldgrav og palisadegrøft.

På fig. 2.1 står voldgraven nylig anlagt som en V-formet grav ned i det gule undergrundssand. Derefter foregår gennem årene en langsom opfyldning af graven. Fig. 2.2. - PÅ det tidspunkt dannes et vegetationslag nede i voldgraven, og sådan kan den have set ud i århundreder. Et indtryk af, hvordan voldgraven har set ud på dette stadium, kan man få ved at besøge det meget velbevarede Margrethedige ved Hærvejen i Øster Nykirke sogn.

Senere opfyldes voldgraven næsten fuldstændigt, fig. 2.3. Voldgraven og den formodentlig tilhørende vold er nu jævnet og anlægget må helt have mistet sin betydning.

Engang, formodentlig i middelalderen, anlægges der et skeldige på dette sted fig. 2.4, og der graves en dyb rende på begge sider af skeldiget og hvor det opgravede sand fra disse to render smides ind på midten, dannes det lave dige. Senere tiders dyrkning og jordfygning har uden tvivl skabt det øverste af diget, fig. 2.5.

5 m øst for midten af voldgraven og parallelt med denne fandtes som omtalt fundamentsgrøften til et palisadehegn, hvori der har stået lodrette tætstillede kraftige stolper. Der fandtes ikke på dette sted rester af nogen voldgrav, som der formodentlig har eksisteret i forbindelse med dette palisadehegn. Efter de ældre optegnelser dels fra 1890'erne dels fra 1930'erne sammenholdt med udgravningsresultaterne, har Trældiget strakt sig næsten nord og syd fra et område ved Dollerup Sø mellem Andst og Lunderskov og til nord for Jordrup, altså over 12 km, dog næppe som et sammenhængende voldanlæg, men afbrudt af moser og engområder. Der nævnes endda allerede i 1840, at en lokalkyndig mand har oplyst, at volden endnu var at se ved Egtved skov, yderligere 5 km mod nord. I udstrækning bliver det det næststørste forsvarsdige fra forhistorisk tid i Danmark, kun overgået af det yngre Danevirkevoldanlæg tværs over Jylland ved Slesvig. Fig. 3.

Men hvornår er Trældiget anlagt, og i hvilken sammenhæng skal det forståes? Der blev ikke ved udgravningen i 1981 fundet materiale, som nøjere kan datere det. Dette spørgsmål kan kun besvares ved kommende arkæologiske udgravninger af Trældiget. På nuværende tidspunkt kan man kun få en formodning om Trældigets alder ved at sammenligne dets konstruktion og dets placering i terrænet med andre tilsvarende forsvarsværker, hvis alder er kendt gennem større arkæologiske udgravninger. Her er den vigtigste undersøgelse den, som Haderslev Museum foretog i årene 1963-72 af Olgerdiget i Sønderjylland.

I luftlinie måler Olgerdiget ca. 12 km, altså det samme som Trældiget, men i Olgerdiget udgør pælerækkerne ca. 7,5 km, resten er vådområder. Olgerdiget kan dateres tilbage til romersk jernalder, det første og andet århundrede e.Kr.f. Foreløbig datering af Trældiget til samme tid som Olgerdiget, altså til romersk jernalder, er derfor det bedste bud på nuværende tidspunkt. Voldanlæg, som Trældiget og Olgerdiget, må være opført som store forsvarsværker på samme måde som det senere Danevirke med det formål at beskytte et landområde ved at spærre adgangen til dette. Men også på søterritoriet er der et eksempel på en samtidig spærring. Ved mundingen af Haderslev Fjord findes der to store, tilsammen over 1000 m lange tømmergærder, der har været ført tværs over fjorden, fra omtrent samme tid som Olgerdiget og dermed formodentlig også Trældiget.

Det kendte Danevirke er bygget som en grænsevold, der har spærret indfaldsvejen til Jylland og dannet grænse mellem danernes rige og sydfor boende folkestammer. Bygningen af så store forsvarsværker lå i hænderne på kongemagten, men hvem stod bag bygningen af de omkring 400 år ældre forsvarsværker som de omtrent 12 km lange voldanlæg Trældiget og Olgerdiget, samt pælespærringen

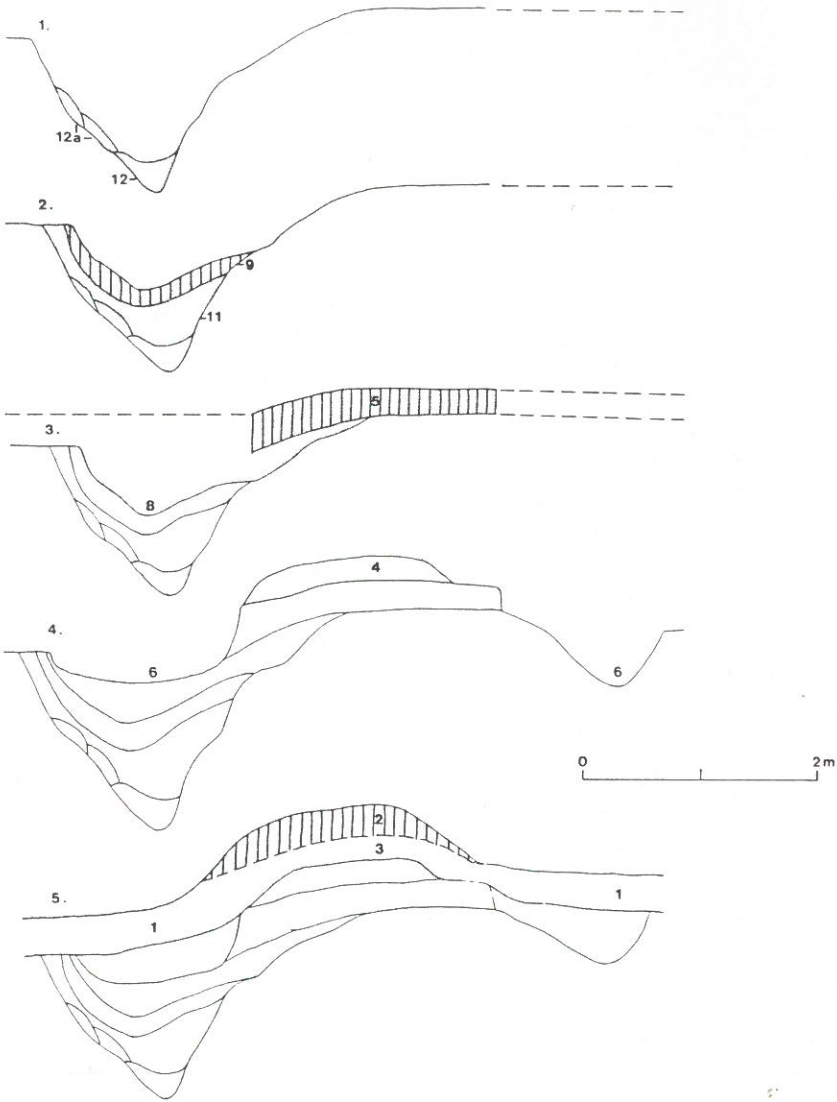

Fig. 2: Voldgravens opfyldning og digets opførelse.

1. Voldgravens opfyldning efter den første vinter og foråret derefter.
2. Den første opfyldning af voldgraven.
3. Voldgraven jævnet.
4. Skeldiget opføres.
5. Diget i dag.

over Haderslev Fjord og måske andre folkevolde i Jylland? Etableringen af disse store forsvarsværker er bevis på, at politisk centralmagt i forskellige dele af Jylland gør sig gældende med politiske og administrative enheder på et højt plan. Det viser, at stammedannelsen havde nået en større fasthed i organisationen allerede i romersk jernalder (1.-2.årh.e.Kr.f.)

Også de store krigsbytteofringer fra især yngre romersk jernalder (3.-4. årh.e.Kr.f.) som Illerup ved Skanderborg, Ejsbøl ved Haderslev, Nydam ved Sundeved, Thorsbjerg i Angel og Vimose på Fyn, vidner om politisk centralmagt i forskellige dele af landet. Alene i Illerup er der udgravet mere end 10.000 genstande, der viser, at man har været i stand til at mobilisere hære på flere hundrede mand på dette tidspunkt. De er udtryk for lokale magtkoncentrationer, som sammen med de omtalte forsvarsværker har kunnet modstå massive angreb udefra.

Men lad os vende tilbage til vores udgangspunkt, Trældiget. Da voldgraven findes på vestsiden, må dette mindst 12 km lange forsvarsværk være opført af den folkestamme, der beherskede området øst for Trældiget, for at forsvare og måske markere grænsen for dette landområde mod en potentiel, angribende fjende vestfra. Fig.4.

I området findes nogle voldanlæg, der kan sættes i forbindelse med Trældiget. Kun 1 km vest for Trældiget findes voldanlægget Trælborg i Verst skov, og ca. 15 km nord for Trældigets nordlige afslutning ved Jordrup findes i direkte forlængelse af Trældigets forløb et lignende voldanlæg ved Ravning benævnt Trældborg eller Troldborg Ring.

Trældiget, Trælborg og Trældborg/Troldborg Ring er ved deres ensartede navne og deres indbyrdes beliggenhed knyttet nært sammen. Selv om ingen af dem endnu eksakt kan dateres, tilhører de dog uden tvivl alle jernalderen.

Det er i det foregående forsøgt at sætte Trældiget ind i en sammenhæng for at give et indtryk af dets betydning. Men der kræves flere arkæologiske udgravninger for at kunne fastslå dets nøjagtige udstrækning og ikke

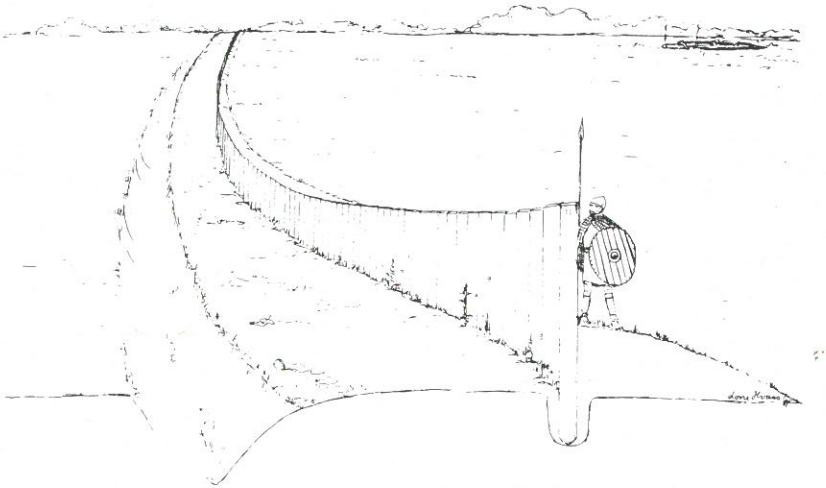

Fig. 3: Rekonstruktion af voldanlæget.

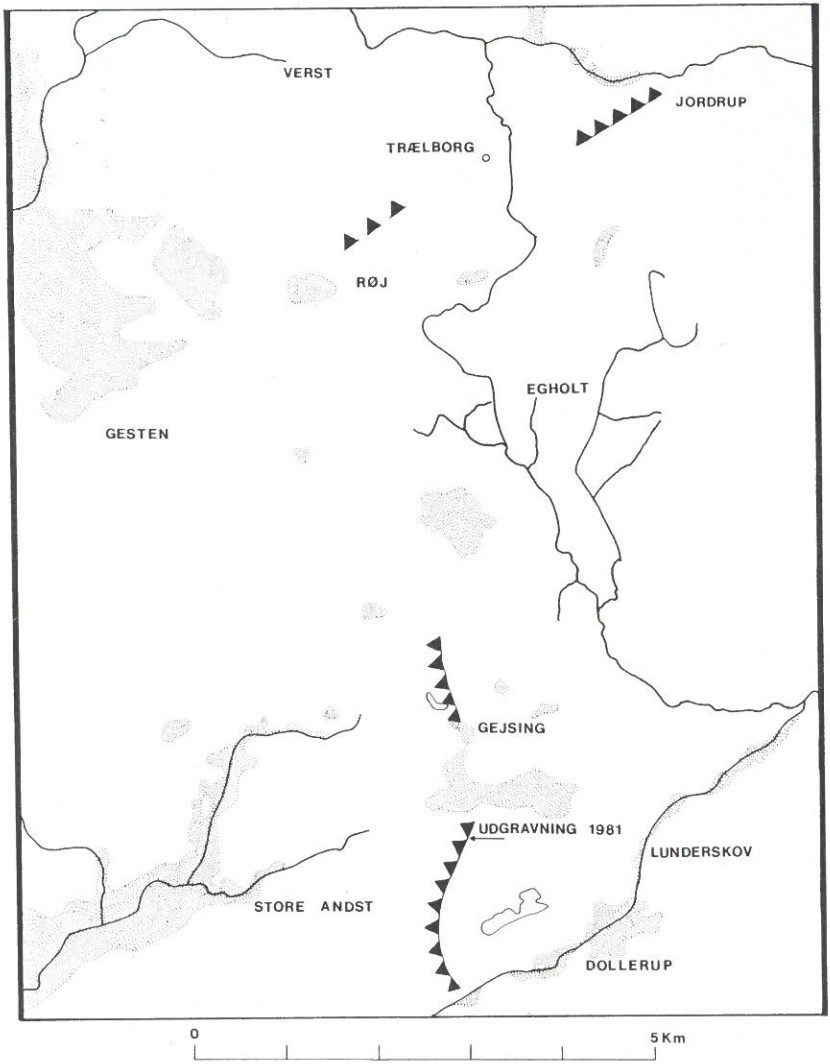

Fig. 4: Trældigets omtrentlige forløb i området mellem Vejle og Ribe amter. Vandløb og engområder er markeret.

mindst for at få det nøjere dateret.

Som det fremgår, er dets alder foreløbig kun formodet ved sammenligning med andre, mere veldaterede anlæg, og mange detaljer i det samlede billede af diget må efterprøves og nye brikker måske føjes til, men Trældiget er der, det fortjener så absolut vor opmærksomhed.

Steen Hvass
Vejle Museum

(o5) 82 43 22

Yderligere litt.:
Steen Hvass: Trældiget, Vejle amts årbog 1984, side 89-107.

KIRKE- OG SKOLESTIER I LINDKNUD SOGN

Hærvejen er kendt af alle i dag - dens mange spor i landskabet har været genstand for stor interesse fra såvel de lærdes som fra lægfolks side. Efter mere eller mindre glemsel er den store vej kommet til ære og værdighed igen, inden det var blevet alt for sent, dvs. inden den folkelige overlevering om dens forløb var gået i glemmebogen.

For netop i disse år er der ved at ske det kedelige, at et stort folkeligt erindringsstof står i fare for at gå tabt for stedse. Det sker, når de ældre mennesker, der endnu lever i deres barndomsegn og som i deres ungdom har fået fortalt om egnens fortid, falder bort.

Ganske vist har de i de fleste tilfælde givet deres viden videre til deres egne børn, men de vil desværre ofte ikke kunne huske beretningerne en 30-40 år senere - for i modsætning til deres forældres generation er de vokset op i en tid, hvor man er blevet overvældet af indtryk, og hvor tilhørsforholdet til barndomsegnen er meget ringe. Begge dele vil betyde, at den folkelige overlevering står i fare for uigenkaldeligt ligt at forsvinde, hvis det da ikke lykkes at få beretningerne skrevet ned eller optaget på bånd.

Vi har af den grund kastet blikket på et nok overset felt inden for lokalhistorien - nemlig de gamle stier og veje, der rundt om i sognene blev brugt til særlige formål som kirke-, skolestier o.l. Ganske vist vil mange af dem være blevet markeret på kortene op gennem tiderne, men hvilke veje og stier, der har haft særlige funktioner, det vil ikke kunne læses ud af kortene - den viden findes for mange af den slags stiers vedkommende kun i den folkelige overlevering.

At få indsamlet disse oplysninger, inden det er for sent, må være en oplagt opgave for de lokalhistoriske arkiver og for det kommende museum.

Fra Museumsavisens side har vi i første omgang søgt at kortlægge de stier/veje, der har haft en særlig funktion i Lindknud sogn. I den forbindelse vil vi gerne takke fhv. gdr. N.Storm Nielsen, tidl. Vittrup, nu Brørup, gdr. Søren Hermansen, Hovborg og gdr. Henning Poulsen Okslund, for deres beredvillige assistance. Uden deres hjælp ville det ikke have været muligt at nå så vidt, som kortet viser.

Vi håber, at vore læsere vil kunne bidrage med yderligere oplysninger, og at denne oversigt fra Lindknud sogn vil kunne sætte lignende indsamlinger igang i de øvrige sogne, inden det bliver for sent.

HJLL

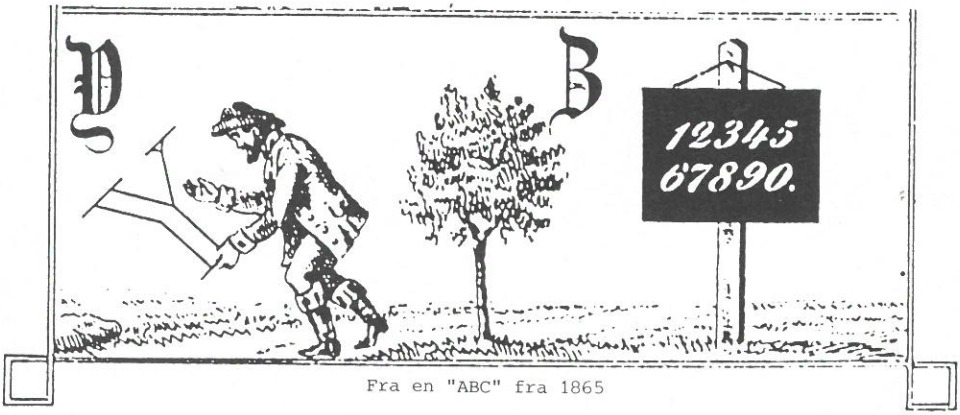

Fra en "ABC" fra 1865

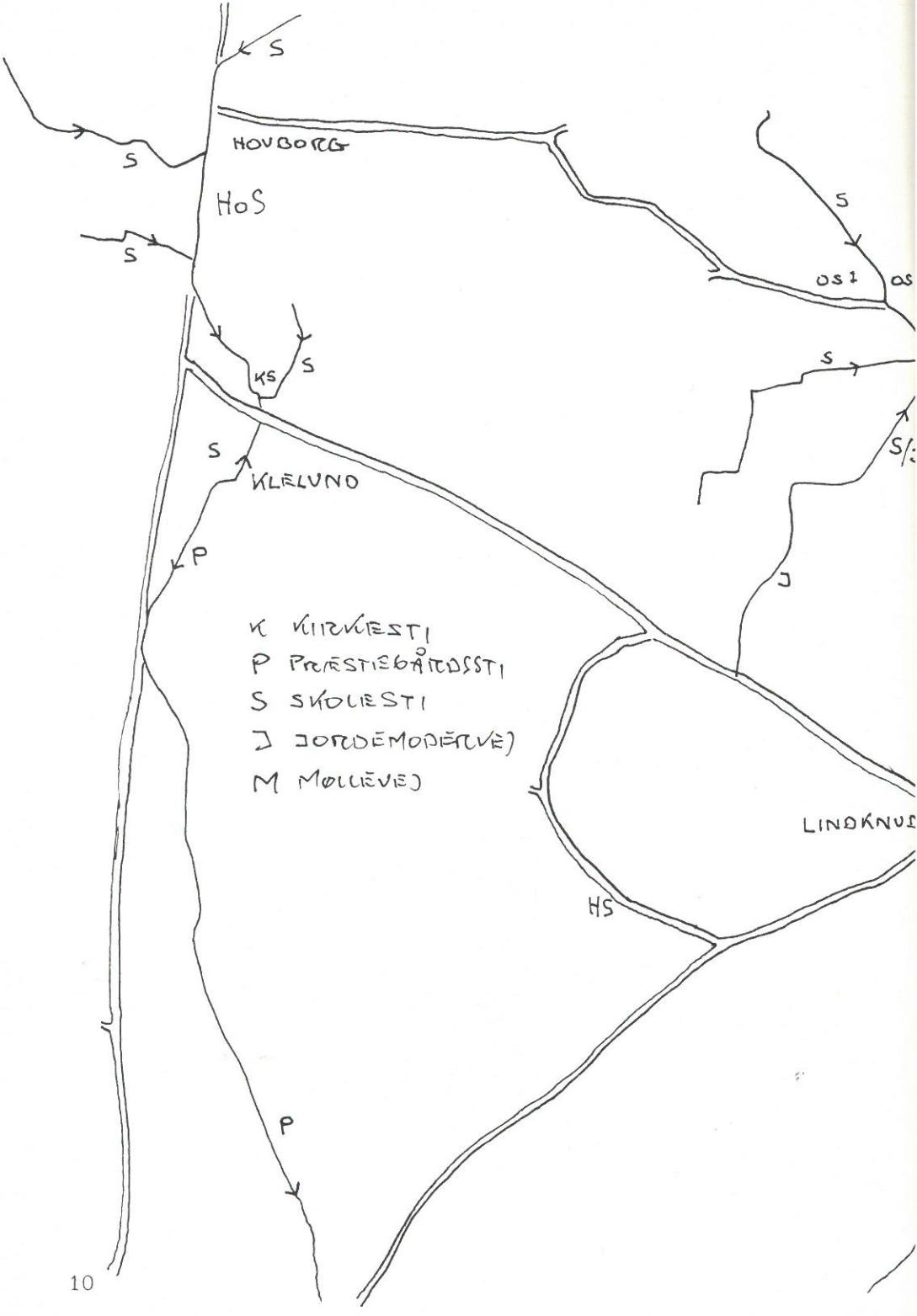
S
S
HOVBORG
HoS
S
S
KS
S
S
KLELUND
P
K KIRKESTI
P PRESTEGÅRDSSTI
S SKOLESTI
J JORDEMODERVEJ
M MØLLEVEJ
S
OS
S
J
LINDKNUS
HS
P

STIER I LINDKNUD SOGN

KOMMENTARER TIL KORTET PÅ MIDTERSIDERNE

1. Kirke- (skole)stier. (K). Der var indtil 1896 kun én kirke i sognet, nemlig i Lindknud by. Hertil førte de almindelige veje fra Okslund, Klelund/Hovborg og stier fra Vittrup og Nr. Vittrup.

2. Præstegårdstier (P). Indtil 1896 lå præstegården for Lindknud-Brørup pastorat i Præstkær ved hovedvej 1. Hertil førte der stier - veje fra Klelund og Lindknud/Vittrup.

3. Skolestier (S). I sognet har der været skoler i Lindknud (LS), Vittrup (VS), Okslund (OS), (1. skole ved Okslund gd., 2. skole var nuværende Møllebjergvej 4 og 3. skole i Okslund by), Hyldelund (HS), Klelund (KS) og Hovborg (HoS). Vi har indtil nu fået oplysninger om specielle skolestier (nu delvis nedlagte) til skolerne i Okslund, Lindknud, Klelund og Hovborg.

4. Jordemodervej. (J). En særlig betegnelse for vejen fra "Jordemoderhuset" ved Hovborgvej (nr. 61) til Okslund over Ulvehøj.

5. Møllevej (M). Gik fra Tvedsborg, Vittrup, til Vejen store Mølle.

HJLL

SKVATMØLLEN VED NOESGAARD

Skvatmøller har uden tvivl været almindelige i Danmark fra vikingetid op til 1580'erne. Blot et fald på 70 cm og en vandstråle af en arms tykkelse kunne drive en skvatmølle. På en lodret stolpe anbragtes forneden skovlhjulet og foroven - i et lille møllehus - kværnstenene. I 1580'erne overtog de priviligerede møller al møllevirksomhed, og skvatmøllerne blev simpelthen forbudt. Dæmningsanlæg kan dog stadig spores i landskabet, og bækkens bund skjuler ofte taplejestenen, hvorpå den lodrette stolpe stod.

For et par år siden blev under oprensning fundet en taplejesten af basalt i Andst sogn ved Noesgaard. Den sønderjyske amatørarkæolog Niels Boysen, der tog vare på stenen, fortæller, at der er slidt 14-15 huller rundt om på den. Det er meget usædvanligt. Nogle af hullerne er blevet til lange bugtede slidrender, inden stolpen er hoppet af - lejet i bækken har med andre ord været ustabilt. Stenen kan have været brugt helt tilbage til vikingetid. Det er uden tvivl mølle nr. 67 i Steen Bøchers registrant, der nu er fundet. (Museumsavisen nr. 2, 1984.)

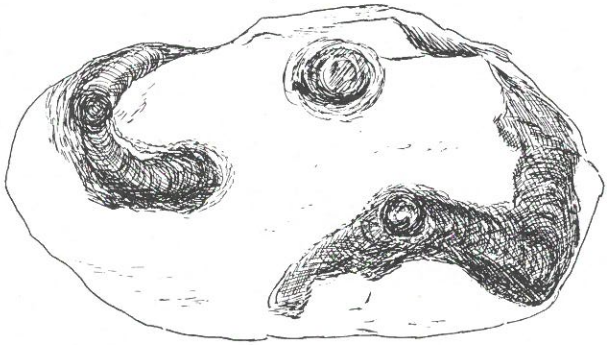

Taplejestenen fra Noesgaard og dens funktion

ARBEJDSGRUPPERNE

ARKÆOLOGIGRUPPEN

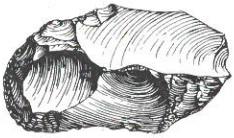

JERNALDERBEBYGGELSE PÅ VEJEN VESTERMARK

Nye fund fra tiden omkring Kristi fødsel bekræfter teorien om, at en af de første sammenhængende bebyggelser i Vejen har ligget på højdedraget vest for Vejen by. De nye fund, der er gjort på området ved Vandamgård, hvor Nordisk Solar er i færd med et større byggeri, er ikke betydningsfulde i sig selv, men set i sammenhæng med de øvrige fund fra området udgør de en vigtig brik i det puslespil, der fortæller os om egnens fortid. Der er på pladsen fundet en affaldsgrube med mange potteskår samt to brolægninger og spor af kulturlag flere steder på området. Den ene af brolægningerne var især interessant. Det drejede sig om en ca. 2 m lang og 1 m bred oval brolægning af håndstore sten. Efter rengøringen så det ud som toppen af en affaldsgrube, men det viste sig, at den kun bestod af et enkelt stenlag, hvorunder der fandtes et ca. 5 cm dybt lag af trækul. Museumsinsp. Michael Lauenborg, Esbjerg, ønskede ikke at give et entydigt svar på, hvad det kunne være. Der kunne være tale om en brandgrav, men da der ikke var fundet forkullede benrester i den, er det lidet sandsynligt. Fundet er, ligesom de tidligere fund på området, blevet gjort af Ejvind Hertz, og han har også selv foretaget det meste af udgravningsarbejdet. Dette sidste foregik under de vanskeligste forhold man kan tænke sig. Affaldsgruben var til at begynde med bundfrossen og måtte tømmes i lag på 5 cm af gangen efterhånden som jorden tøede op, og desuden var pladsen et næsten halv meter tykt ælte af opkørt ler fra maskinerne. Dette fund sammen med fundet af kogegruber ved hovedvejsforlægningen og den nye Boulevard, samt fundet af brolægningen fra jernalderhuse længere ude mod Estrup skov, bekræfter, at der på hele området har været omfattende bebyggelse i den periode af oldtiden, vi kalder førromersk jernalder.

Arkæologigruppens vinteraktiviteter har især bestået af to former: mødevirksomhed og registreringsarbejde.

1: Brolægning fra jernalderhus.
2: Fundet ved Solar.
3: Kogegruber ved og under hovedvejen.

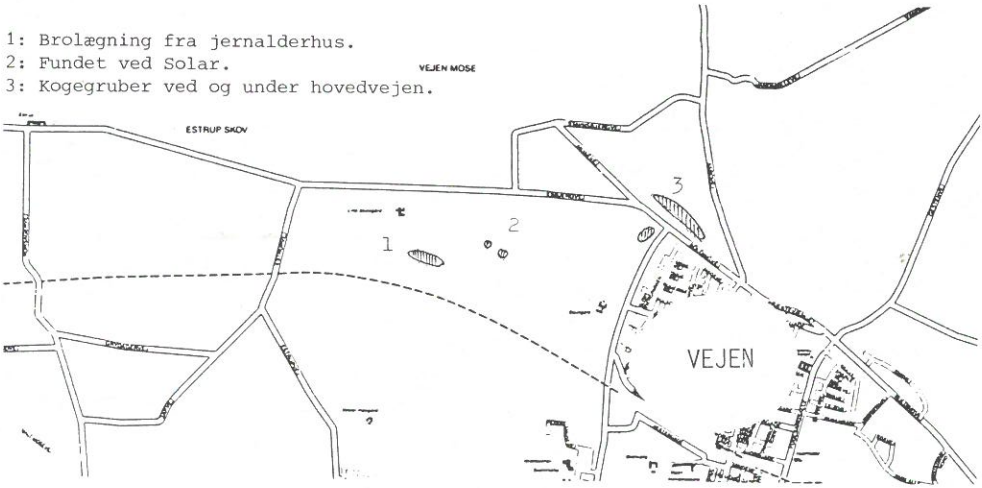

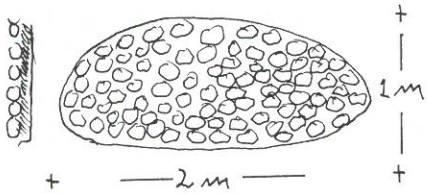

Brolægningen og askelaget ved Solar

Gruppen har haft fast mødedag den anden tirsdag i hver måned. Her har Anker Pedersen og Ingvor Filtenborg, der begge er erfarne amatørarkæologer, gennemgået fundtyper af sten- og flintredskaber fra de forskellige kulturperioder i såvel jæger- som bondestenalder.

Vi er derudover igang med et registreringsarbejde, der gerne skulle omfatte alle de flintredskaber og andre markfund, som er gjort indenfor museumsforeningens område, og som nu befinder sig i privat eje. Hvert enkelt fund bliver beskrevet og findestedet afsat på et kort over området sammen med ejerens navn og adresse. Kort og beskrivelse bliver herefter samlet i mapper for hvert lille delområde. Vort håb er , at vi med tiden ved hjælp af disse optegnelser kan danne os et billede af, hvor mennesker især har holdt til i de forskellige tidsafsnit i vor oldtid.

Dette registreringsarbejde omfatter indtil nu 256 fundsteder, hvoraf de 153 er i Andst sogn, og af de øvrige stammer 28 fra Vejen-Læborg sogne og et lidt større antal fra Holsted sogn. Det er især enkelte medlemmer, der tager sig af registreringen. Således har Ingvor Filtenborg påtaget sig at dække den østlige del af vort område, mens Valdm.Feddersen tager sig af Holsted kommune. De øvrige områder søger Ejvind Hertz og jeg at dække i fællesskab.

Et tal som 256 registreringer lyder nok stort, men omfatter dog kun en lille brøkdel af de ting, der findes rundt omkring i privat eje. Dette ses let af de små områder, fundene dækker. Vi vil derfor, da registreringsarbejdet i høj grad er opsøgende arbejde, gerne opfordre andre af foreningens medlemmer, der enten selv har markfund eller har kendskab til, hvor der ligger markfund, til at henvende sig til et gruppens medlemmer.

A.B.Nielsen,
Mågevej 26, Vejen.
Tlf. (05) 36 18 77

Henvendelser om fund kan også ske til:

Ingvor Filtenborg,
Rolykkevej 19,
Andst pr. Vejen
Tlf. (05) 58 81 61

Vald.Feddersen,
Faurskovvej 64,
Holsted.
Tlf. (05) 39 30 74

TEKSTILGRUPPEN

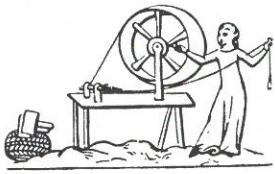

Gruppen mødes en aften hver måned, hvor vi registrerer modtagen tekstiler. Arbejdet glider stille og roligt, men vi støder til stadighed på problemer under registreringen, som vi ved fælles hjælp søger at løse.

Her i foråret har vi hentet to store kasser med tekstiler, som er blevet indsamlet af genbrugscentret "Asserbølgård". En beboer i nærheden har på eget initiativ sørget for at sortere gamle tekstiler fra. Gruppen er meget glad for initiativet og den interesse, der er for gruppens arbejde. På den måde er mange med til at lægge grunden til en spændende og alsidig tekstilsamling til vores kommende egsnmuseum.

Henvendelse til gruppen:

Inge Bjørn,
Askov Højskole,
6600 Vejen.
Tlf. (05) 36 01 96

Kirsten Lorentzen,
Fr.VII's gade 4,
6600 Vejen.
Tlf. (05) 36 12 20

EGNSSPILGRUPPEN - EN NY ARBEJDSGRUPPE UNDER MUSEUMSFORENINGEN?

Museumsforeningens vigtigste opgave er at arbejde for opretelsen af et egnsmuseum for Holsted - Brørup - Vejen egnen. Indtil det sker, søger foreningen at stimulere den lokalhistoriske interesse ved at udgive Museumsavisen, ved at nedsætte arbejdsgrupper, der tager sig af forskellige sider af egnens fortid og endelig ved at lade udarbejde et historisk-topografisk atlas for området.

I den forbindelse er der blevet fremlagt tanker om at oprette en arbejdsgruppe, der skal arbejde henimod at få skabt en tradition for egnsspil her i området, i samarbejde med de eksisterende amatørteatergrupper og andre interesserede. Egnsspilgruppens opgave skulle være at tage lokalhistoriske emner op og sætte dem i scene bl.a. med det formål at styrke den lokalhistoriske interesse.

Egnsspiltanken er blevet ret populær i de senere år. Syvkanten i Janderup har jo opført et stykke om andelsmejeriernes første år, i Egernsund har de teglværksspillene og i Vejlby ved Århus har man "Hvor blev Vejlby af?"-spillet.

Det kunne være spændende at få startet en lignende tradition her på egnen. Som en spæd begyndelse vil vi da invitere alle interesserede til et møde på biblioteket i Brørup den 17. april kl. 19.30, hvor Trine Nielsen, Vostrup ved Tarm, konsulent i Dansk Amatør Teater Samvirke (DATS), vil fortælle om, hvilke muligheder, der ligger i egnsspiltanken. Trine Nielsen har blandt andet været med til - i forbindelse med Jellingegnens Husmandsforenings 75 års jubilæum - at lave Husmandsspillet på Brandbjerg Højskole.

Vi håber, at vi vil kunne få nedsat en arbejdsgruppe allerede den 17. april, så at det f.eks. skulle være muligt at have et egnsspil parat til Stavnsbåndsjubilæet i 1988 - 200-året for stavnsbåndets ophævelse. Landbrugsrådet har i den forbindelse nedsat et udvalg, der skal komme med ideer til, hvordan man nu kan festligholde jubilæet. Og indtil nu har det udvalg bl.a. foreslået, at der rundt om i landet laves egnsspil, der ud fra de lokale forhold skal forsøge at belyse 1700-tallets landbosamfund. Det vil være muligt at søge udvalget om støtte til opførelse af og/eller udarbejdelsen af den slags historiske egnsspil. Trine Nielsen vil på mødet den 17. april kunne fortælle nærmere om dette, da hun sidder i "Stavnsbånds-idéudvalget".

For egnen her vil bondeuroen på Sønderskov f.eks. være et godt udgangspunkt for et sådant egnsspil. Den foregik jo i 1760'erne. (Se artiklerne herom i Museumsavisen nr.1 og 3, 1984 - og om egnsspilideen se Museumsavisen nr.2, 1984.)

HJLL

Mere om egnsspil på de følgende sider.

EGNSMUSEUMSFORENINGEN BLEV STIFTET I FEBR. 1979

FORMÅLET ER AT OPRETTE OG DRIVE ET LÆNGE SAVNET KULTURHISTORISK MUSEUM I RIBE AMTS ØSTLIGE DEL MED STØTTE FRA STAT, AMT OG KOMMUNER.

FORENINGEN LOD I 1984 UDARBEJDE ET OPLÆG TIL ET MUSEUM. DET LIGGER NU TIL FORHANDLING HOS HOLSTED, BRØRUP OG VEJEN KOMMUNER.

STØT FORENINGEN. BLIV MEDLEM.
ÅRSKONTINGENT 30 KR., FOR ÆGTEPAR 40 KR.

MUSEUMSAVISEN UDSENDES TIL ALLE MEDLEMMER MED 3 NUMRE OM ÅRET

I "Rampelyset", november 1984, fortæller Niels Stokholm Nielsen , Hvidbjerg, om:

EGNSSPIL I THYHOLM KOMMUNE

Vort seneste egnsspil hed En Rede i Træet. Lis Thorbjørnsen havde skrevet spillet og Henrik Wellejus havde komponeret den musik, der ikke allerede forelå i form af folkeviser.

Men for at forstå, at der kunne være basis for at opføre et sådant skuespil i vores stationsby, landsby, landbrugs- og fiskerikommune på kun 4.000 indbyggere, må man kende til Jens Glob-projektet, som fandt sted her i 1980/81.

Projektets rigtige titel var "Jens Glob og hans tid". Det var et tværgående kulturelt projekt med udgangspunkt i en lokalhistorisk begivenhed, nemlig bispemordet i Hvidbjerg kirke i 1260.

Formålet var: at samle kommunens befolkning om kulturelle aktiviteter på tværs af alder og sædvanlige sammenhænge (dog med opbakning fra de etablerede foreninger og institutioner), at give egnens beboere viden om den historiske begivenhed, og fremme glæden ved at udnytte de kulturelle ressourcer, der findes i egnens befolkning.

Projektet blev ledet af en geografisk bredt sammensat initiativgruppe på 5 personer. I-gruppen uddelte arbejdsopgaverne til forskellige arbejdsgrupper og andre interesserede. Desuden stod I-gruppen for den økonomiske styring af projektet.

Projektet blev finansieret gennem tilskud og garantier fra kommunen, pengeinstitutterne, FO, kulturministeriet, amtet m.fl., samt ved entréindtægter. Hverken initiativtagerne eller andre deltagere kunne tjene penge på projektet (bortset fra fremmede foredragsholdere m.v.). Et eventuelt overskud skulle hensættes eller bruges til aktiviteter i forlængelse af projektet. Projektets budget var på kr. 77.500. Det kunne være så lavt, fordi der f.eks. kun medvirkede amatører i forbindelse med produktionen af skuespillene.

Projektet omfattede følgende aktiviteter:

1. Fotografering (amatørfotografer) af de historiske steder, som de tager sig ud i dag.
2. Rekonstruktion (amatørtegnere) af de samme steder, som de kan have taget sig ud i 1200-tallet.
3. Udstilling af resultaterne af 1. og 2.
4. Udstilling af bøger om middelalderen på bibliotekerne.
5. Specialudstilling fra Ålborg Museum (i pengeinstitutterne).
6. Tre forelæsninger om middelalderen (Folkeuniversitetet).
7. Fem kirkekoncerter (to med professionelle og tre med amatører).
8. Et arrangement med folkesang og folkemusik (Thyholm Folkemusikere).
9. Folkedansarrangement med undervisning i kædedans til folkeviser.
10. Middelalderløb for hele familien, i samarbejde med FDF/FPF og spejdere.
11. Lysbilledserie/foredrag om kalkmalerier.
12. Udarbejdelse af basismateriale til alle kommunens lærere og til mennesker med lederfunktion i projektet.
13. Jens Glob-march i samarbejde med Fodslaw.
14. Tre forskellige friluftsskuespil (amatørteater), som tilsammen fortæller hele Jens Glob-dramaet. I forbindelse med spillene virkede en hel del praktiske arbejdsgrupper.

Jens Glob-projektet viste sig at have stor folkelig gennemslagskraft og var samtaleemne overalt i kommunen i de ni måneder, det stod på. Selvom kommunen er en af landets mindste, var det let at finde 77 skuespillere og 40 praktiske medarbejdere til spillene, og det voldte heller ikke noget besvær at finde de mange frivillige medarbejdere, der var en forudsætning for, at de øvrige aktiviteter kunne finde sted.

I forlængelse af projektet stiftede vi en forening, som fik navnet Jens Glob Samvirket. Dens formål er at fremme kulturelle aktiviteter i Thyholm kommune. Samvirket har i 1982/83 været drivkraften bag et 100-årsprojekt, der gennem en række forskelligartede aktiviteter skulle belyse udviklingen i kommunen i de 100 år, egnen har haft jernbane. Amatørteatret har ligesom Jens Glob-projektet været den dynamo, der gav energi til resten af aktiviteterne, idet 100-årsprojektet startede med en vellykket revy over de 100 år. 100-årsprojektet omfattede desuden udstilling af fotos fra perioden, maleriudstilling, 2 foredrag om samfundsudviklingen i perioden, en bogudgivelse: "Thyholm og Jegindø gennem 100 år", skrevet af amatørhistorikere med en uddannet historiker som redaktør, samt en fotografisk skildring af kommunen, som den ser ud i dag.

Mens vi arbejdede med 100-årsprojektet, blev vi kontaktet af Lis Thorbjørnsen, som havde læst om Jens Glob-spillene i en avis. Hun var i gang med at skrive et spil på grundlag af folkeviserne "Jomfru på Tinge" og "Ebbe Skammelsen", og forestillede sig, at vi måske kunne bruge hendes spil som egnsspil. Handlingen foregik hovedsagelig i Thy, og "Ebbe Skammelsen" har også tilknytning til Thy.

Vi vedtog at spille stykket, da det rummede nogle ideer, vi havde lyst til at arbejde med, f.eks. den ide at gøre figurer fra forskellige folkeviser til barndomsbekendte og lade deres vidt forskellige skæbner udspille sig inden for samme tid og sted, og at afprøve det eksperiment at anvende moderne rytmisk musik i et middelalderspil for at gøre dets problematik "altidig".

Det kan diskuteres, om stykket kan kaldes et egnsspil, da det ikke tager udgangspunkt i konkrete problemer eller hændelser fra vores egn. Men hvis man kan bruge egnsspilbetegnelsen, når et spil passer til egnens tonefald og temperament, og når det dertil forudsætter, at brede lag af befolkningen må arbejde sammen på tværs af de kendte sammenhænge for at spillet kan realiseres, så går det vel an at indregne dette spil et eller andet sted under betegnelsen egnsspil.

Med en aldersspredning fra 13 til 70 år, med deltagere, med deltagere fra amatørskuespillere, medlemmer af Thyholm Musikskoles sangkor og musikere fra samme musikskole, medlemmer af Hvidbjerg Sangkor og Folkedanserforeningen havde vi et særdeles repræsentativt tværsnit af kommunens befolkning på scenen. Dertil kommer de mange, der stod for den tekniske og praktiske side af arbejdet.

En Rede i Træet er spillets titel. Vi fik chancen for at sætte et stykke op, ingen før havde haft fingrene i, og i tilgift kom vi til at arbejde direkte og korporligt sammen med komponisten. To forfriskende aspekter for os, der bor lidt fjernt fra kulturlivets traditionelle centre.

Vi gjorde meget ud af PR-siden. Pressemeddelelser blev dels sendt, dels overrakt til aviser, hver gang der var noget nyt at berette, og det gav bonus, idet 12 forskellige aviser har bragt omtale af En Rede i Træet. Noget sådant har betydning på to områder: det styrker selvtilliden at se sin hjemegn positivt omtalt, og det er godt for de politikere, der tænker forretningsmæssigt i forbindelse med kulturstøtte, at de "får noget for pengene". Amatørteatrene skal dog passe på, at de ikke af den grund forfalder til at vælge aktiviteter udfra deres formodede reklameværdi.

Niels Stokholm Nielsen,
Ydesvej 1,
7790 Hvidbjerg.

Tlf. (07) 87 14 06

"Rampelyset" nr. 163, novbr. 1984 er et temanummer om lokalspil i Danmark. Her kan f.eks. også læses om Gosmerspillet, om "Syvkanten" i Janderup, og om Jelling- og Vingstedspillene.

AASTRUP KIRKE

OG

AASTRUP SOGN
FRA ENEVÆLDE TIL UDSKIFTNING

Kirketuren i år er fastlagt til onsdag den 22. maj kl. 19 og går til Aastrup. Hans Jørgen L.Larsen, Lindknud og K.Høgsbro Østergaard, Holsted, fortæller om kirken.

K.Østergaard var sognepræst i Aastrup fra 1936-70 og foretog i forbindelse med kirkens restaurering i 1952 en række kirkearkæologiske undersøgelser. Resultaterne er beskrevet af Østergaard i en artikel i Historisk Samfunds Årbog 1953. Bemærkelsesværdigt er, at den romanske bygnings forgænger ikke er en træ-, men en stenbygning.

Efter kirketuren kaffe på Glejbjerg Hotel. Derefter har Olga Pedersen ordet.

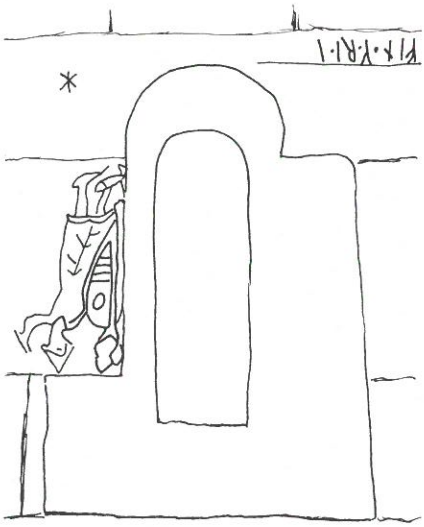

Nordvinduet i koret.
Figur og runer vendt på hovedet.

Olga og Vagn Pedersen kom til egnen i 1971, og Olga Pedersen vil fortælle om, hvordan hun som gårdmandskone begyndte at interessere sig for Aastrup sogns historie, og hvordan denne interesse foreløbig er blevet til en bog, hvor hun beretter om mennesker og deres liv og vilkår i sognet fra enevældens indførelse i 1660 til udskiftningen i 1790érne.

Aftenen slutter med en række lysbilleder, der giver nogle glimt fra Aastrup-Glejbjerg fra 1906-18. Fotografierne på lysbillederne stammer fra fotografen Sørine Andersens pladearkiv.

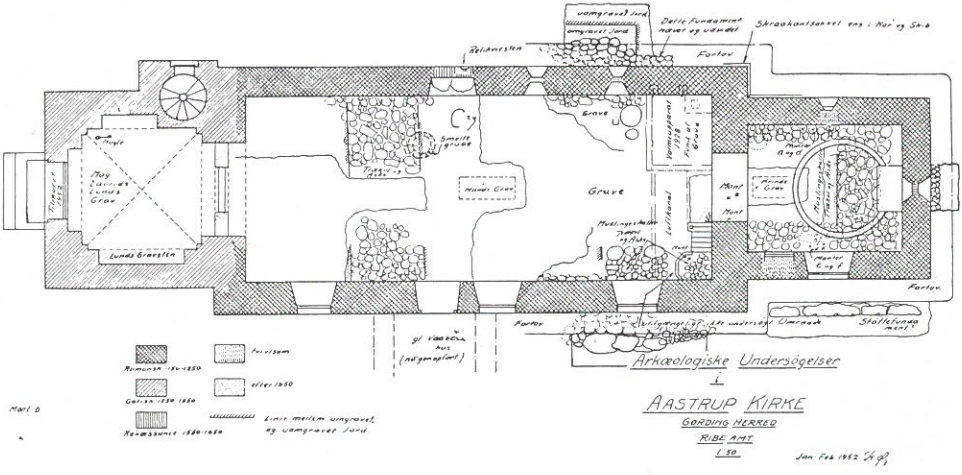

REGNSKAB 1984

Indtægter:

Sparekasse- og girobeholdning	kr. 35.413,75
Tilskud fra Holsted, Brørup og Vejen kommuner	- 19.200. -
Tilskud fra Ribe amtskommune	- 10.700. -
Kontingent	- 5.180. -
Renter af indestående i Sparekassen og giro	- 2.527,99
	kr. 73.021,74

Udgifter:

Foredrag og møder	kr. 814,45
Museumsavisen	- 9.864,60
Annoncer og porto	- 3.106,76
Fotopapir og kontorartikler	- 4.437,80
Telefon	- 988,20
Udgifter - Bygningsgruppen	- 51,50
- - Tekstilgruppen	- 780, -
- - Arkæologigruppen	- 678,8o
Udstilling - tekstilgruppen	- 1.384,75
Lokaleudgifter	- 210,70
Udgifter til udført museumsarbejde	- 7.657,62
Køb af kontorinventar	- 1.595, -
- museumsgenstande og bøger	- 2.507,85
Sparekasse- og girobeholdning	- 39.033,71
	kr. 73.021,74

Status pr. 31. december 1984.

Aktiver:

Sparekasse- og girobeholdning	kr. 39.033,71
Beholdning af rapporter - ansl.	- 3.000, -
Museusmgenstande og bøger	- 12.751,85
Kontorinventar	- 14.388,60
	kr. 69.174,16

Foranstående regnskab er revideret og fundet i orden.
Beholdningerne er afstemt med sparekasse- og giroudskrifter.
Til regnskabet haves ingen bemærkninger.

Holsted, d. 30. januar 1985. C.Carstensen Holger Nielsen

Regnskabet godkendt på generalforsamlingen den 26. februar 1985.

BESTYRELSEN

Formand: Johs.Hansen, Brørup - næstformand: David Madsen, Føvling - kasserer: C.Baastrup Nielsen, Vejen - sekretær: Agner Frandsen, Askov. Øvrige medlemmer: Inge Bjørn, Askov - Aage la Cour Petersen, Askov - Harald Iversen, Holsted. Udpeget af Holsted kommune: Carsten Bolding - af Brørup kommune: Th.Bolvig - af Vejen kommune: Anders Seekjær.

KONTORET

NYGADE 1 (MERCI), VEJEN - ÅBENT ONSDAGE FRA 14 - 17

TLF. 36 33 43

Brørup Bibliotek

Onsdag den 17. april kl. 19.30.

OM EGNSSPIL

Trine Nielsen, Vostrup, konsulent
i Dansk Amatør Teater Samvirke,
fortæller om de muligheder, der ligger
i egnsspiltanken.

DANNELSE AF EN ARBEJDSGRUPPE

Tag selv kaffe med

KIRKEVANDRING

AASTRUP KIRKE

Onsdag den 22. maj kl. 19.00.

K. Høgsbro Østergaard, Holsted og Hans Jørgen L. Larsen, Lindknud, fortæller og viser rundt.

Kaffe på Glejbjerg Hotel

Herefter fortæller Olga Pedersen, Boldingvej, om tilblivelsen af sin sognebog

AASTRUP SOGN
FRA ENEVÆLDE TIL UDSKIFTNING

Aftenen slutter med lysbilleder fra
SØRINE ANDERSENS PLADEARKIV

HOLSTED - BRØRUP - VEJEN EGNENS MUSEUMSFORENING

FORMAND: Johannes Hansen, Søndergade 50, 6650 Brørup, tlf. 38 11 14
KASSERER: Chr. Baastrup Nielsen, Danmarksgade 4, 6600 Vejen, tlf. 36 06 21
MUSEUMSAVISEN: A. Frandsen, Askov Kirkevej 7, 6600 Vejen, tlf. 36 14 97
Hans Jørgen L.Larsen, Faurskovvej 9, Lindknud, 6650 Brørup, tlf. 38 80 31

ISSN 0108-8858